

19. Широцький К. Дещо про давні портрети / К. Широцький // Сайво – 1914. – Ч. 7–9. – С. 198–202.
20. Там само. – С. 200.
21. Кузьмин Е.М. Украинская живопись XVII столетия / Е.М. Кузьмин // История русского искусства / [под. ред. И. Грабаря]. – М., 1914. – Т. VI. – С. 455–482.
22. Щербаківський Д. Український портрет. Виставка українського портрету XVII–XX ст. / Д. Щербаківський, Ф. Ернст. – К., 1925. – 61 с.
23. Стороженко А. Старинные малороссийские портреты / А. Стороженко // Киевская старина. – 1882. – № 9. – С. 577–579.
24. Стороженко Н. Полковник Прилуцкий Иван и бунчуковый товарищ Григорий Стороженки / Н. Стороженко // Киевская старина. – 1890. – № 4. – С. 167–173.
25. Модзалевский В.Л. Два старинных духовных завещания / В.Л. Модзалевский // Историко-литературный сборник: Посвящается В. Срезневскому (1891–1916). – Л., 1924. – С. 92–117.
26. Заявление В.Л. Модзалевского в Черниговскую губернскую ученую архивную комиссию, 1 л. // Институт рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України, ф. I, спр. 12062.
27. Модзалевский В.Л. Очерки искусства Старой Украины. Чернигов / В.Л. Модзалевский, П.Н. Савицкий [підготовка до друку і передмова О.Б. Коваленка] // Чернігівська старовина: Збірник наукових праць, присвячений 1300-літтю Чернігова. – Чернігів: Сіверянська думка, 1992. – С. 101–142.
28. Ефименко А.Я. История украинского народа / А.Я. Ефименко – К.: Либідь, 1990. – 512 с.
29. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. / М. Грушевський – К.: Наукова думка, 1997. – Т. 9. – Кн. 2: Роки 1654–1657. – 776 с.
30. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: У 3 т. / Д. Яворницький. – К.: Наукова думка, 1990. – Т. 1. – 592 с.
31. Максимович М.А. Надгробная суета / М.А. Максимович // Максимович М.А. Собрание сочинений. – К.: Типография М.П. Фрица, 1877. – Т. 2. – С. 238–239.
32. Максимович М.А. Надгробные стихи Кочубею и Искре в Печерской лавре / М.А. Максимович // Максимович М.А. Собрание сочинений. – К.: Типография М.П. Фрица, 1877. – Т. 2. – С. 240–242.
33. Максимович М.А. О надгробиях в Печерском монастыре / М.А. Максимович // Максимович М.А. Собрание сочинений. – К.: Типография М.П. Фрица, 1877. – Т. 2. – С. 216–237.
34. Щербина В. Помяник киевского Пустынно-Николаевского монастыря / В. Щербина // Киевская старина. – 1895. – № 12. – С. 90–92.
35. Де Витте Е.И. Древний помяник Киево-Михайловского (Златоверхого) монастыря (XVI–XVII вв.) / Е.И. Де Витте // Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца. – 1903. – Кн. 17. – Отд. I – Вып. I. – С. 1–64.
36. Петров Н.И. Две надгробные надписи конца XVII века Константину Ивановичу и Константину Константиновичу князьям Острожским / Н.И. Петров // Чтения в историческом обществе Нестора-летописца. – К., 1879. – Кн. 1. – С. 80–81.
37. Барвінський В. Помяники усопших / В. Барвінський // Стара Україна. – 1924. – № 6. – С. 88–89.
38. Кузеля З. Українські похоронні звичаї й обряди в етнографічній літературі / З. Кузеля // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. XXXII. – С. 133–201.
39. Гнатюк В. Похоронні звичаї й обряди / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. XXXII. – С. 133–201.
40. Свенціцький І. Похоронні голосіння / І. Свенціцький // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. XXXI. – С. 1–129.
41. Будзар М. Доля сімейних поховань родини М.А. Маркевича у садібі села Турівка Прилуцької округи в 20-ті роки XX ст. у розвідках В.І. Маслова / М. Будзар // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць. – К.; Глухів, 2015. – Вип. 8. – С. 272–276.
42. Там само. – С. 273.
43. Звіт члена-кореспондента Харківської краєвої комісії охорони пам'яток культури і природи за пророблену ним протягом 1928–1929 рр. роботу по охороні пам'яток культури на Прилуччині та матеріали до звіту, 5 грудня 1929 р. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України, ф. 243, спр. 1171, 13 арк.
44. У склепі останнього гетьмана / [підготовка до друку і передмова О. Коваленка та С. Гаврилової] // Сіверянський літопис. – 1995. – № 3. – С. 102–110.
45. Вайнштейн М. Мощі і мумії / М. Вайнштейн // Безвірник. – 1929. – № 11–12. – С. 37–47.
46. Оландер А.О. Седнівські мощі / А.О. Оландер // Безвірник. – 1927. – № 1. – С. 37–47.
47. Дроздов В. Спекуляція попівства на людських трупах / В. Дроздов. – Чернігів, 1930. – 8 с.

48. Брік Я. Місця минулого й майбутнього: По Чернігівщині (літературний репортаж) / Я. Брік. – К.: Державне видавництво України, 1929. – 108 с.

49. Новицький О. Муміфіковані тіла в Седневі / О. Новицький // Україна. – 1924. – Кн. 1–2. – С. 13–18.

50. Кристер А.Е. Духівниці XVI–XVII віку / А.Е. Кристер // Ювілейний збірник на пошану акад. Д.І. Багалія. – К., 1927. – С. 491–513.

Попружная А.В. Погребальная культура казацкой старшины в трудах украинских историков второй половины XIX – начала XX ст.

В статье проанализировано состояние научной разработки погребальной культуры социально-политической элиты Гетманщины во второй половине XIX – начале XX вв., а именно выяснены характеристики основных составляющих частей погребальной культуры казацкой старшины.

Ключевые слова: казацкая старшина, погребальная культура, духовница, надгробный портрет, эпитафия.

Popruzhna A.V. Cossack nobles funeral culture in the works of Ukrainian historians of the second half of XIX – early XX century

The article analyzes the scientific development of the funerary culture of social and political elite of Hetman period in the second half of XIX – the beginning of the XX century as follows: characteristics of the main constituent parts of the Cossack nobles funerary culture.

Key words: Cossack nobles, funeral culture, will, funerary portrait, epitaph.

01.03.2017 р.

J

УДК 94(477):631.117.2«190»

М.О. Мельник

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕТРОВСЬКОЇ ШКОЛИ САДОВИХ ПРАЦІВНИКІВ У ГЛУХІВСЬКОМУ ПОВІТІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У даній статті, переважно на основі аналізу доповідей Глухівської управи, досліджується процес створення та діяльності Петровської школи садових працівників, розглядається роль земства у цьому процесі.

Ключові слова: сільськогосподарська освіта, нижчі сільськогосподарські школи, Петровська школа садових працівників, земство, Глухівський повіт.

Освіта на сучасному етапі розвитку сільськогосподарського виробництва відіграє надзвичайно важливу роль. Вона виступає безпосередньо продуктивною силою суспільства, визначаючи і прискорюючи розвиток цієї галузі. І саме становлення та розвиток сільськогосподарської освіти дав поштовх розвитку сільського господарства, сприяв розповсюдженню знань у всіх галузях агропромислового комплексу, починаючи зі шкіл і закінчуючи вищими сільськогосподарськими навчальними закладами. Тому на сучасному етапі реформування системи освіти в Україні погляд в історію є доцільним для більш глибокого переосмислення досвіду, зокрема, до вивчення історії земських установ, які внаслідок реформи 1864 р. у Російській імперії стали важливим громадським інститутом і функціонували в українських губерніях у другій половині XIX – на початку XX ст., адже земства розпочали освітню діяльність для всіх верств населення, заклали організаційні засади та сприяли розвитку сільськогосподарської освіти.

Аналіз літературних джерел засвідчує значну увагу відомих вітчизняних учених, педагогів, громадських діячів, діяльність яких припадає на другу половину XIX – початок XX ст., до функціонування земств на теренах України. Серед них слід згадати праці Б. Веселовського, Є. Звягінцева, М. Корфа, С. Миропольського, К. Ушинського, В. Чарнолуцького та ін. Вагомим у контексті досліджуваної проблеми вважаємо роботи сучасних науковців, котрі об'єктивно переосмислили значення земств у розвитку освіти в Україні (Л. Дроздук, С. Горохов, Л. Корж-Усенко, В. Курченко, Н. Мірошніченко, Н. Олійник). У своїх роботах вчені звертали увагу на різні аспекти історії сільськогосподарських навчальних закладів та роль земських установ щодо сприяння їхньої діяльності, але по Петровській школі садових працівників, що діяла у Глухівському повіті Чернігівської губернії у першій половині XX ст. такого дослідження немає, що і зумовлює вибір теми.

Мета статті – на конкретних прикладах дослідити освітню діяльність Петровської школи садових працівників Глухівського повіту Чернігівської губернії у контексті розвитку нижчої сільськогосподарської освіти на початку XX ст. та з'ясувати роль Глухівського земства у цьому процесі.

Джерельну базу складають матеріали журналів засідань Глухівського повітового земського зібрання. У них публікуються повністю та скорочено доповіді й постанови чергових та позачергових зборів з культурно-освітньої діяльності, економіко-статистичні матеріали, які висвітлюють повсякденну діяльність земства. В журналах друкувалися стенографічні звіти, протоколи, а також доповіді управ. Вони дають змогу судити про головні напрями земської діяльності й пропозиції гласних при вирішенні питань, яке розглядало земство.

Згідно з «Положенням про губернські та повітові земства» (1864 р.) в Україні перші земства з'явилися в 1865 р. в Харківській, Полтавській та Чернігівській губерніях, у 1866 р. – в Катеринославській та Таврійській. Земствам було дозволено займатися господарчими, соціальними та освітніми справами, хоча в останній галузі права їх були обмежені і вичерпувалися такими пунктами: вирішення різних фінансово-господарських питань (збирання коштів на будівництво й облаштування шкіл, наймання приміщень для їх відкриття, забезпечення господарським обладнанням, паливом тощо); рекомендація кандидатів на вчительські посади; вибори попечителів училищ, шкіл; заснування початкових, середніх та професійних шкіл; участь у роботі рад училищ, до яких залучалися два земські представники [1, с. 34].

Розвиток капіталізму в Російській імперії вимагав збільшення кількості освічених людей, розширення мережі навчальних закладів із метою підготовки фахівців для промисловості, сільського господарства, торгівлі. Саме земські установи Лівобережної України великого значення надавали заснуванню сільськогосподарських шкіл, значна частина яких фінансувалась за рахунок їхніх коштів. Адже якість підготовки професійних кадрів не завжди могла задовольнити зростаючі запити економіки, тому сільське господар-

ство вимагало все більше підготовлених фахівців. Створення нової професійної школи було гострою необхідністю. Тому урядом, земствами та приватними особами створювалися різноманітні нижчі сільськогосподарські освітні заклади, які готували працівників для цієї галузі і сприяли поширенню сільськогосподарських знань серед населення.

У 1883 р. урядом було видане «Нормальне положення про нижчі сільськогосподарські школи», яке внесло деяку одноманітність в їх організацію та зміст навчання. Усі нижчі сільськогосподарські школи поділялися на два типи – загальні і спеціальні. Навчальні заклади загального типу готували фахівців з усіх основних галузей сільського господарства, а спеціальні – лише з окремих галузей, наприклад, садівництва, виноградарства. Згідно з положенням школи обох типів – і загальні, і спеціальні – поділялися на розряди. Школи, що належали до першого розряду, готували тих, хто міг вести «поліпшене селянське господарство» або займатися у великому господарстві посади нарядчиків сільських робіт, старост і прикажчиків; школи другого розряду – «знаючих сільських робітників». Метою нижчих сільськогосподарських шкіл було розповсюдження серед сільського населення переважно шляхом практичних занять основних знань із сільського господарства та сільськогосподарських ремесел.

На навчання до нижчих сільськогосподарських шкіл приймалися особи не молодше 14 років. Три роки учні отримували теоретичні знання і виконували практичні роботи в шкільному господарстві. На четвертий рік навчання вони проходили практику в поміщицьких маєтках, звітували про свою роботу перед педагогічною радою і вже потім одержували атестат [2].

Серед нижчих сільськогосподарських шкіл Глухівського повіту Чернігівської губернії наприкінці XIX ст. були створені М. Неплюєвим Воздвиженська – чоловіча (1885 р.) та Преображенська – жіноча (1891 р.) [3].

Початок XX ст. позначився подальшим розвитком середньої та нижчої сільськогосподарської освіти, передусім, за рахунок земської і приватної ініціативи. 26 травня 1904 р. було затверджене «Нове Положення про сільськогосподарську освіту». «Узаконення», що належали до «Нового Положення», спрямовувалися головним чином на доповнення та зміну тих, які діяли раніше: «Положення про середні землеробські училища» (1878 р.), «Нормальне положення про нижчі сільськогосподарські школи» (1883 р.) та ін. Згідно «Нового положення» систему сільськогосподарської освіти склали вищі, середні і нижчі навчальні заклади. Особливістю нижчої сільськогосподарської освіти була велика кількість різних типів навчальних закладів. Так нижчі школи готували обізнаних і вмілих працівників сільського господарства. Практичні сільськогосподарські школи призначалися для підготовки умілих техніків з різних галузей сільського господарства: садівників, виноградарів, виноробів, тваринників та ін. [4, с. 126].

Вагомий внесок у розбудову нижчої сільськогосподарської освіти зробили місцеві меценати, які виділяли для створення навчальних закладів значні фінансові

ресурси та майно. Так, на початку ХХ ст. серед сільськогосподарських шкіл у Глухівському повіті особливе місце посідала Петровська школа садових працівників, яка була заснована (згідно з «Положением о низших сельскохозяйственных школах» від 27 грудня 1883 р.) землевласником М.П. Беком. Він виділив для школи більше 11 десятин землі, за власні кошти побудував простору будівлю для школи, будинок для помічника завідувача школи, квартири для вчителів, теплиці та інше. У 1915 р. Петровська школа садових працівників була реорганізована в нижчу школу садових працівників і городництва Глухівського земства (див. додаток 1, 2).

Петровська школа садових працівників була заснована в 1902 р. на хуторі Павлівка біля м. Глухова. Офіційне відкриття відбулось 20 жовтня 1903 р. Цей заклад був відкритий земством і перебував на його утриманні. Цьому навчальному закладу надавались щорічні асигнування, зокрема у 1913 р. на його утримання було виділено Департаментом Землеробства 2500 руб., Глухівським повітовим земством – 250 руб., Чернігівським губернським земством – 250 руб. (див. додаток 3).

Мета Петровської школи садових працівників полягала в тому, щоб, переважно шляхом практичних занять, підготувати умілих і досвідчених спеціалістів із садівництва і городництва, а також з бджільництва й деревознавства.

У Петровській школі садових працівників особливого значення надавалося практичним заняттям. Вони розподілялися таким чином, щоб кожен учень протягом всього періоду навчання досконало засвоїв усі, передбачені шкільним курсом, роботи з садівництва, городництва та іншими галузями господарства для того, щоб не тільки свідомо та чітко їх виконувати, а й керувати робітниками.

У цій школі упродовж трьох років готували працівників садівництва, городництва, деревознавства і бджільництва, які, крім того, набували навичок столярного ремесла та плетіння корзин в межах необхідного для садового працівника. Також під час навчання учні Петровської школи на практиці оволодівали прийомами догляду за плодовими насадженнями, способами боротьби з шкідливими комахами та з несприятливими кліматичними явищами.

До школи приймалися учні віком з 14 років, які закінчили сільську школу. Вступники підлягали медичному огляду на предмет придатності до виконання всіх садівничих робіт. Прийом учнів в школу відбувався в кінці серпня, а випуск – на початку вересня. У Петровській школі садових працівників учні, які перебували на державному забезпеченні, отримували іменні стипендії з губернського фонду, створеного на кошти меценатів, земські стипендіати (див. додаток 2)

Значну роль в управлінні Петровської школи садових працівників відігравали попечителі школи. Вони виступали в ролі прохачів і посередників між своїм навчальним закладом і установами, які керували шкільною справою. З усіх питань школи вчителі мали звертатися саме до попечителя, які слідкували за своєчасним отриманням заробітної плати вчителями й законовчителями, разом із учительським складом вирішували спірні питання щодо прийому учнів, регулярного відвідування ними школи, призначення екзаменів, видачі учням свідоцтва про закінчення школи і призначення їм нагород, розгляд звітів про стан школи за рік та кошторису на наступний рік, і представлення документів через управу на земських зборах тощо [5, с. 98]. Також вони здійснювали нагляд за дотриманням у навчальному закладі норм чинного законодавства та нормативних документів. Попечитель школи обирався один раз на три роки Глухівським земством та затверджувався Міністерством землеробства, причому виконував свою роботу безоплатно.

Першим попечителем Петровської школи садових працівників був землевласник В.М. Амосов. Керівництво школи щорічно звітувало про діяльність Петровської школи, про що завідувач надавав звіт попечителю навчального закладу та Глухівській земській управі.

Таким чином, зміст навчання в Петровській школі садових працівників мав чітку практичну спрямованість. Крім того, він передбачав глибоке вивчення теоретичних питань, що забезпечувало наукове розуміння сільськогосподарських процесів і явищ, ознайомлення з усім комплексом робіт, пов'язаних з вивченням різних галузей сільського господарства. Наявна матеріальна база була достатньою для виконання практичної підготовки в повному обсязі. Школа, в цілому, задовільно виконувала своє основне завдання – підготовку фахівців для промисловості, сільського господарства та сприяла популяризації сільськогосподарських знань всіма можливими способами.

Аналіз діяльності Глухівського земства у контексті розвитку Петровської школи садових працівників свідчить, що воно активно сприяло розповсюдженню сільськогосподарських знань через мережу професійних навчальних закладів. Завдяки йому була створена матеріальна база для подальшого розвитку освіти, оскільки земство виділяло як щорічні, так і одноразові асигнування на потреби школи, що і було одним із основних джерел існування школи. Земські діячі брали активну участь у заснуванні та організації управління навчальним та господарським процесом школи, розширяючи можливості населення отримувати професійну освіту.

У додатках ми вперше подаємо комплекс звітної-доповідної документації Глухівської управи, яка містить інформацію про діяльність Петровської школи садових працівників Глухівського повіту Чернігівської губернії на початку ХХ ст. При публікації збережено усі лексичні і стилістичні особливості оригінального тексту.

У додатках ми вперше подаємо комплекс звітної-доповідної документації Глухівської управи, яка містить інформацію про діяльність Петровської школи садових працівників Глухівського повіту Чернігівської губернії на початку ХХ ст. При публікації збережено усі лексичні і стилістичні особливості оригінального тексту.

Додаток № 1.

[Доклад об учреждении Петровской школы садовых рабочих в имени Н.П. Бек, при х. Павловке № 25].

Землевладелец П.В. Бек, устроив в своем имени на х. Павловке Глуховского уезда обширные питомники, возбудил пред Министерством земледелия ходатайство об

открытии школы садоводства, заручившись от Глуховского уездного земства лишь выражением на это сочувствия.

Возбужденное им ходатайство получило удовлетворение Министерства земледелия, но за смертью П.В. Бек осуществление этого дела выпало на долю его сына, Николая Петровича Бек, который, проживая на службе в Петербурге и не имея существенной связи с уездом, хотя и выполнил предначертания своего отца, но, располагая большими средствами, не мог ей дать широкой организации, так что помощь земства в данное время будет весьма существенной.

Докладывая об изложенном на благоусмотрение земского собрания, имеем честь доложить, что Н.П. Бек представил в безсрочное пользование министерства земледелия участок земли более 11 десятин с заведенным на 5 десятинах питомником (доход с которого пойдет на содержание школы), с теплицей, домом для помощника управляющего школой, выстроил весьма обширное здание для школы и квартиры учителя со всеми службами и оборудует все это на свой счет, министерство земледелия выдает ежегодно субсидию в 1500 р.

Было-бы весьма желательно, чтобы на основании утвержденных губернским земским собранием правил, Петровская школа, как и всякая другая профессиональная, воспользовалась 1000 руб. в возврат на понесенные по оборудованию расходы и 250 руб. ежегодной субсидии, для чего потребуются со стороны уездного земства внесение также 250 р. в свою смету расходов и ходатайство пред губернским земским собранием о вышеуказанной субсидии.

Подлинный за надлежащим подписом.

(Журналы Глуховского уездного земского собрания 1903 года, чрезвычайных сессий 11 и 12 января, 1 и 2 марта и 18 июня, и очередной XXXIX сессии с 24 по 29 сентября включительно. – Чернигов: Типография Губернского Земства, 1904. – С. 124–125).

Додаток № 2.

[Доклад Попечителя Петровской школы садовых рабочих].

В минувшем году Глуховский уезд обогатился еще одним просветительным учреждением: 20 октября 1903 года открыта школа садоводства, в которой ощущался безусловно недостаток, так как Глуховский уезд, находясь в весьма благоприятных климатических условиях для массового разведения плодовых деревьев, располагает не только обширными старинными и новыми садами, но и хорошими питомниками. Дальнейшему распространению столь полезной отрасли сельского хозяйства препятствовало отсутствие следующих людей, которое в недалеком будущем, таким образом, будет устранено.

Петровская школа садовых рабочих учреждена на собственные средства местным землевладельцем, Николаем Петровичем Бек, в память своего покойного отца, которому и принадлежала инициатива этого полезного дела.

Задумав устроить школу, Петр Вильгельмович Бек насадил

питомник на 4-х с лишним десятинах, построил две теплицы, квартиру для садовника и пр., но смерть прервала его последовательная работы, вследствие чего окончательное разрешение вопроса выпало на долю его сына, Н.П. Бек.

Николай Петрович Бек сдал Министерству землевладения в безсрочное пользование участок, принадлежащей ему под городом земли, примерно 11 десятин, сдал все заведенное его отцом, как питомник, теплицы и квартиры помощникам, выстроил здание школы со всеми к нему холодными постройками, затратив на все это более 10000 руб., и заручившись ежегодной субсидией Министерства земледелия в 1500 руб., Глуховского уездного и Черниговского губернского земств по 250 руб. (Кроме того, на обзаведение получить субсидию Губер. Земства безвозвратно в 1000 руб.) с этими средствами открыл школу при обязательстве, согласно нормальному уставу, иметь не менее 5 стипендиатов.

Цель школы – дать хороших, трудолюбивых садовников практикантов, ознакомленных теоретически и практически с плодоводством, огородничеством, древоводством и пчеловодством.

Курс школы трехлетний с необходимыми теоретическими занятиями, по садоводству и ремеслам столярному и корзиночному в зимнее время и ненастье, все же прочее время заполнено занятиями и работами в питомнике, огороде, теплице и пасеке, а также в уходе за школьным скотом (коровами, лошадьми, свиньями и птицами).

В школу принимаются в конце августа дети в возрасте не моложе 14 лет, окончившие сельскую школу, при хорошем здоровье и физическом развитии. Штат преподавателей в отчетном году состоял из управляющего школой А.П. Киселева (окончил курс в Пензенском училище садоводства), помощника его И.Е. Иванова (окончил курс Царско-Славянской школы Импер. Рос. О-ва садоводства) и законоучителя, настоятеля св. Анастасиевского храма, о. Герасима Смоличева.

Общее руководство дела – вверено Министерством земледелия Владимиру Михайловичу Аммосову, как попечителю школы.

Школа открыта при девяти человеках учащихся (все полные стипендианты) из детей местных крестьян, православного вероисповедания.

В нынешнем году принято еще 5 человек. (Из них один – стипендиант Черниг. Губер. Земства, другой В.П. Кочубей и проч. стипендианты школы садоводства), с тем, чтобы в будущем году принятием еще 4 человек составить полный комплект учащихся. Для обучения большого количества желающих, к сожалению, нет ни средств, ни места в здании.

Со дня открытия школы начались систематические классные занятия и практические в саду. (Питомник, огород, на пасеке, в теплицах и парниках, на что уходит примерно 3/4 всего времени), кроме того, ежедневно два дежурят воспитанника, один по теплице, другой по хозяйству, так как уход за животными, содержание в чистоте здания школы, пилка дров, топка печей, выдача

товарищам инструментов и прочия хозяйственные заботы лежать всецело на учениках.

Местность на хут. Павловке вполне здоровая. Классные помещения и спальни достаточно просторны. Летом имеется у себя прекрасное купанье, а зимою ученики посещают два раза в месяц баню. Пища учеников простая, здоровая: борщ с мясом, каша, а утром и вечером чай с черным хлебом.

Одежду составили в зимнее время пальто черного солдатского сукна, для выхода вне работе, а для работ такого же сукна на верблюжьяго цвета тужурка, для дома серые блузы.

Для здоровья учащихся минувший год был весьма благоприятен, заболеваний никаких не было.

Благоприятны условия, при которых школа начало свою деятельность и милостивое к ней со стороны губернского и уездного земств внимание вселяют веру в жизнность этого юного учреждения, которое смеет надеяться, оправдать возложенное обществом на его доверие.

Подлинное за надлежащей подписью.

(Журналы Глуховского уездного земского собрания 1904 года, XI очередной сессии с 29 сентября по 7 октября включительно и чрезвычайной сессии 17 декабря. – Глухов: Типография А.К. Нестерова, 1904. – С. 40–43).

Додаток № 3.

[Доклад Попечителя Петровской школы садовых рабочих Леонида Павловича Запрягаева].

Текущий год является десятым существования Петровской школы садовых рабочих.

Средства школы в текущем году состояли из сумм отпускаемых:

Департаментом Земледелия 2500 р.

Глуховским уездным Земством 250 р.

Черниговским Губернским Земством 250 р.

Итого 3000 р.

В текущем году учащихся в школе находилось 10 человек, из них девять – крестьяне Глуховского уезда и один крестьянин Гомельского уезда, Могилевской губ.

По классам ученики распределялись так:

В 1-м классе 5 человек

2-м – 4

3-м – 1

Занятия учеников в этом году подразделялись на классные и практические, последние состояли из разных работ в саду, огороде, в плодовых питомниках, оранжерее, теплице и на парниках. Со времени открытия школы окончило ее 36 человек. Все окончившие, за исключением отбывающих воинскую повинность, занимаются садоводством самостоятельно или же служат в качестве садовников или их помощников. До сего времени, благодаря отзывчивости Земского Собрания к нуждам школы, школа имеет возможность содержать 15 человек учеников и в этом году будет принято 5 учеников в 1 класс, для составления комплекта из 15 человек.

В заключение сего имею честь покорнейше просить Земское уездное Собрание сохранить за школой на будущий 1914 год субсидии Глуховского уездного Земства в 250 рублей и просить о том же Черниговское Губернское Земство.

Попечитель школы Л. Запрягаев.

С подлинным верно.

(Журналы Глуховского уездного земского собрания 1913 года, чрезвычайных сессий 31 марта и 10 ноября, и очередной сессии 23–28 сентября. – Глухов: Электро-Тип. А.И. Дворкина, Тел. № 73, 1914. – С. 115–116).

Додаток № 4.

[Доклад № 57 о принятии в ведение Земства Петровской школы садовых рабочих].

В заседании прошлого очередного Земского Собрания 1 декабря 1914 г. был рассмотрен доклад Управы № 39 о принятии Земством в свое ведение Петровской школы садовых рабочих в виду невозможности по сложившимся обстоятельствам оставаться названной школе на хуторе Павловке близ г. Глухова на прежних условиях.

Со стороны Департамента Земледелия последовало предложение Земству принять названную школу в свое ведение, получая в свое распоряжение субсидию от казны и Губернского Земства.

Земское Собрание, не выразив тогда своего определенного решения прямо по вопросу и ограничиваясь сохранением ассигнования из земских средств 300 рублей, просило гласного Д.Н. Радченко принять эту школу в свое ведение, согласно выраженного им желания.

После этого школа и переведена из хутора Павловки в хутор Вознесенск, в имение Радченко, но положение ее остается не устойчивым, она является как бы между ведомственной, т. е. ни министерской, ни земской и ни частной.

В виду такой неопределенности школы не заставили сказаться и нежелательны последствия. Черниговская Губернская Земская Управа, отношением от 3-го сего сентября сообщила Управе, что для получения 300 руб. субсидии Губернского Земства на содержание школы садовых рабочих необходимо располагать данными о переходе этой школы в ведение Земства и из этого сообщения вытекает вполне ясное понятие, что дальнейшая выдача субсидии Губернского Земства на содержание школы будет прекращена, пока школа эта не будет поставлена в условия более прочного ее существования.

На основании вышеизложенного Уездная Земская Управа имеет честь внести на новое обсуждение Собрания вопрос принятия школы садовых рабочих в ведение Земства, в противном случае школа эта может быть закрыта, и Земство, обязанное идти вперед по пути насаждения в народ профессиональных знаний, сделает шаг назад, тем более, что в уезде очень заметен недостаток профессиональных школ.

Если Земскому Собранию угодно будет согласиться принять школу садовых рабочих в свое ведение, Управа

вносит следующие предложения:

1) Сумму ежегодного расхода по содержанию школы определить в 3100 рублей и внести полностью в расходную смету, а по смете доходов показать к получению пособие на школу садоводства от Департамента Земледелия 2500 руб. и Губернского Земства 300 руб.

Таким образом расход, упадающий на средства Уездного Земства, остается прежний – 300 руб.

2) Изменить самое название школы «Петровская», так как имя это с переходом ее из имения Павловка утрачивается, и дать название «Низшая школа садоводства и огородничества Глуховского Земства».

3) Избрать Попечителя школы.

4) Просить Департамент Земледелия и Черниговское Губернское Земство о сохранении пособия школе садоводства на 1916 г. в сумме, исчисленной по земской доходной смете.

С подлинным верно.

Журналы Глуховского уездного земского собрания 1915 года чрезвычайных сессий 5 июля и 12 сентября 1915 года, очередной 24–28 сентября 1915 года. – Глухов: Электро-Тип. А.И. Дворкина, Тел. № 73, 1916. – С. 169–170.

ПОСИЛАННЯ

1. Нариси історії українського шкільництва 1905–1933: [навч. посіб.] / за ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996. – 304 с.

2. Прокопенко Л.Л. Політика російського уряду щодо розвитку професійної освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. [Електронний ресурс] / Л.Л. Прокопенко. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01\(5\)/1plppto.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01(5)/1plppto.pdf).

3. Мірошниченко Н.О. Педагогічні погляди та освітня діяльність Миколи Неплюєва в контексті розвитку сільськогосподарської освіти (XIX – поч. XX ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13 00.01 / Н.О. Мірошниченко; СДПУ ім. А.С. Макаренка. – Суми, 2015. – 293 с.

4. Костюк М.В. Нове положення про сільськогосподарську освіту (26 травня 1904 р.): до 110-річчя від його затвердження / М.В. Костюк // Соціальний розвиток сільських регіонів: колективна монографія. – Вип. II. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – С. 126–130.

5. Потій Н. М. Система управління земськими початковими народними училищами Чернігівської губернії (1874–1889 рр.) / Н.М. Потій // Збірник наукових праць [Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. Серія : «Історія та географія». – 2011. – Вип. 40. – С. 95–99.

Мельник М.А. Становление и развитие Петровской школы садовых работников в Глуховском уезде в начале XX в.

В данной статье, преимущественно на основе анализа докладов Глуховской управы, исследуется процесс создания и деятельности Петровской школы садовых работников, рассматривается роль земства в этом процессе.

Ключевые слова: сельскохозяйственное образование, низшие сельскохозяйственные школы, Петровская школа садовых работников, земство, Глуховский уезд.

Melnyk M.O. Formation and development of the Petrovska school of garden workers in Hlukhiv district at the beginning of the XX century

In this article, mainly on the basis of the analysis of the reports of the Hlukhiv Board, the process of creation and activity of the Petrovska school of garden workers is investigated, the role of the zemstvo in this process is examined.

Key words: an agricultural education, the lowest agricultural schools, Petrovska school of garden workers, zemstvo, Hlukhiv district.

12.04.2017 р.

j

УДК 94(477):-043-83(140.8) Неплюев М.М.

Н.О. Мірошниченко

ОСОБИСТОСТІ ТА ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИНУЛИ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА НЕПЛЮЄВА

Стаття присвячена визначенню знакових особистостей та основних чинників, які вплинули на формування життєвої позиції, світогляду та становлення видатного філософа, педагога, громадського діяча – М.М. Неплюєва.

Ключові слова: світогляд, вплив, особистість, духовні пошуки, послідовник.

Постать Миколи Миколайовича Неплюєва (1851–1908 рр.) є багатогранною та складною. Він був надзвичайно розумною людиною свого часу, видатним мислителем, філософом і педагогом. М. Неплюєв заснував чоловічу та жіночу сільськогосподарські школи, Православне Хрестовоздвиженське Трудове братство. Викликають інтерес різні аспекти життєдіяльності Миколи Неплюєва, пов'язані з філософськими пошуками кінця XIX – початку XX ст., історією комунітарного та духоборчого рухів, реформаторських соціально-економічних і соціально-педагогічних практик. Незважаючи на те, що М. Неплюєв розробляв свої ідеї майже півтора століття тому, вони не втратили актуальності і з користю можуть бути використані в соціальній та освітній сферах.

Життєдіяльності М.М. Неплюєва, як соціального практика, богослова, філософа, педагога, присвячені праці В. Авдасьова, М. Андреева, М. Богуна, В. Глушка, І. Гордеевої, Н. Жевахова, Л. Мельника, А. Сикорського, Н. Солодовника, М. Соміна, В. Ткаченка, Л. Федоренко, Г. Фурсея, В. Шейка, А. Малишевського, Е. Черненко, С. Майдановіта інших.

Метою нашої статті є визначення основних чинників і тих особистостей, які вплинули на обрання життєвого шляху видатного філософа, педагога, громадського діяча – М.М. Неплюєва.

Народився Микола Неплюєв в респектабельній аристократичній родині таємного радника, предводителя дворянства Чернігівської губернії, Миколи Івановича Неплюєва та представниці роду видатного шведського фельдмаршала Олександрі Миколаївни Шліппенбах. Взагалі Неплюєви були знатним російським родом, представники якого займали високі державні посади декілька століть поспіль. Таким чином майбутнє М. Неплюєва вже було дещо окреслено, враховуючи положення та можливості його родини.

Батько Миколи Неплюєва належав до найбагатших людей свого часу, який був зацікавлений у збереженні та примноженні своїх статків не завжди законними методами. Прикладом можна назвати події 1870 року, коли, протестуючи проти заборони М.І. Неплюєва знижувати селянам викупні платежі, всі члени Чернігівської земської управи вирішили піти у відставку, оскільки були не в змозі допомогти своїм виборцям. Як встановив О. Рахно [1, с. 268], саме партія М. Неплюєва гальмувала вирішення